Verslag kampeervakantie

Noordwest Jutland

17 - 31 juli 2016

Foto Josette Koopmans

Voorwoord

Veel Nederlanders vinden Denemarken sterk lijken op Nederland: veel (tamelijk vlak) agrarisch gebied, veel water en een echt zeeklimaat. Toch is dit land heel anders: de geschiedenis is anders, de bodem anders en de bevolkingsdichtheid (zeker op Jutland) is anders. Daarom voor natuurliefhebbers best wel een interessant land om de flora, fauna en geologie te bestuderen.

Tijdens de KNNV kampeervakantie hebben we dit gedurende de laatste twee weken van juli dan ook gedaan. Onder onze groep van dertien deelnemers waren er enthousiaste vogelaars, zeer geïnteresseerde plantenliefhebbers en belangstellenden voor de geologie en daar voorkomende fossielen.

Voor vogelliefhebbers zijn langs de grote en kleine fjorden vaak vogelwaarneemhutten geplaatst. Deze zijn doorgaans mooier en luxer dan in Nederland. Gelukkig had één van ons een heuse telescoop meegebracht omdat onze gewone kijkers de “ver weg” vogels niet goed in beeld brachten. Dankzij het vrijwel altijd zonnige weer waren de vogels vaak mooi waar te nemen. Denemarken is dan ook net als Nederland een echt (water)vogelland te noemen.

Voor plantenliefhebbers is het land boeiend omdat er langs de kusten grote duingebieden zijn waar de bevolkingsdruk minimaal is. Praktisch overal kan vrij rondgekeken worden naar de planten die in juli vaak uitbundig bloeien. Dikwijls is dan ook gebruik gemaakt van flora’s en plaatjesboeken om de planten te determineren. Denemarken heeft langs de kusten veel floristisch rijke gebieden die aantrekkelijk zijn om te bezoeken.

Voor liefhebbers van geologie is Denemarken een geweldig rijk land. Direct langs de kust maakt het grote aantal mooie stenen het bezoek aan de zeereep tot een feest. Gesteenten-kenners kunnen hier hun hart ophalen. Krijtgroeven, grindgroeven en de molergroeve (op Mors) laten de bijzondere geologie van de bodem goed zien. Ook het zoeken (en vinden) van fossielen maakt het gebied erg aantrekkelijk. Wat dat betreft is Denemarken, op Zuid Limburg na, een totaal ander land dan Nederland.

Vaak hebben we gekeken naar de kleine en grotere organismen die in zee voorkomen. Van wieren, schelpen en kwallen tot bruinvissen toe. Dit alles boeide ons bijzonder.

Bij veel excursies kwamen vogelleven en plantengroei beide aan bod; voor de geologie zijn enkele speciale activiteiten georganiseerd. Samenvattend kan ik zeggen dat, mede dankzij het mooie weer, ieder van de aanwezigen zich bezig heeft kunnen houden met het onderwerp in de natuur wat hem of haar bijzonder interesseerde.

Hans Fondse

Voorzitter KNNV kampeervakantie Denemarken 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord **1**

Inhoudsopgave **2**

Bestuur en deelnemers **3**

Ontstaan van het Deense landschap **4**

Excursiegebieden en verschillende biotopen **5**

Noordzee kust: zee, strand en duin (inclusief Natuurreservaat Thy) **5**

De Limfjord en eilanden **6**

Afgravingen en ontsluitingen **8**

De directe omgeving van de camping **13**

Overzicht excursies **14**

Sfeerverslagen **16**

Gezelligheid **38**

Choc **38**

Pannenkoeken **38**

Gezellige avond **39**

Waarnemingen vogels & toelichting **40**

Waarnemingen planten **41**

Overige waarnemingen **42**

Tot slot **47**

Bronvermelding **48**

Bijlage 1 Lijst waarnemingen vogels **49**

Bijlage 2 Lijst waarnemingen planten & toelichting samensteller **53**

Bestuur

Hans Fondse, voorzitter

Hans van As, excursieregelaar

Jacques Bogaarts, excursieregelaar

Harry Schram, administrateur

Foto Jennie Schouten

Deelnemers

Hans van As

Jacques Bogaarts

Anne-Marie Fondse

Hans Fondse

Piet Hollander

Josette Koopmans

Marjolein Koopmans

Wanda Koopmans

Wies Nijhuis

Andries van Renssen

Jennie Schouten

Harry Schram

Els Zwanenburg

Foto Wanda Koopmans

Ontstaan van het Deense landschap

Noordwest Jutland is een dunbevolkt gebied, waardoor er veel ruimte is voor natuur. Bovendien is het landschappelijk zeer afwisselend en vind je er veel verschillende biotopen. Zee, strand en duinen, meren en fjorden, beekjes, heide, vruchtbare bouwgrond, om zo maar enkele voorbeelden te noemen.

Denemarken vormt een overgangsgebied tussen Midden- en Noord- Europa. Denemarken vormde ooit een landbrug tussen deze twee gebieden. Midden- Europa is aan de noordzijde vlak en Scandinavië (Noord-Europa) bergachtig en Denemarken vormde een lage drempel (barrière) tussen Noord- en Oostzee.

Het landschap van Denemarken is al ontstaan in het pleistoceen (2.500.000 tot 10.000 jaar geleden), toen in een aantal ijstijden grote delen van Noord-Europa door gletsjers waren bedekt. Het ijs drukte het land omlaag. Bovendien schoven de gletsjers grote hoeveelheden steen en sediment voor zich uit dat leidde tot de vorming van heuvelruggen. Tijdens de zwaarste ijstijd 200.000 tot 125.000 jaar geleden (Saalien) reikte het ijs tot in Nederland en werden de Utrechtse heuvelrug, de Veluwe en de Sallandse heuvelrug gevormd. Ook Denemarken werd zo gevormd.

In de laatste grote ijstijd, (Weichselien) 70.000-17.000 jaar geleden werd slechts een gedeelte van Denemarken bedekt . De ijskap liep van Lemvig aan de Noordzeekust via Viborg en Silkeborg tot aan Tinglev in het zuiden van Jutland. De Jydse heuvelrug is toen ontstaan. In het westen is deze afgevlakt door smeltwater en met een laagje zand overdekt. Aan de oostkant is een gevarieerd landschap ontstaan met smeltwatermeren en korte U-vormige dalen. Ook het niveau van de Noordzee daalde gedurende de ijstijden. De Gletsjers onttrokken water aan de kringloop. Bij het stijgen van de temperatuur steeg het niveau weer en liepen delen van het land onder water (proces van duizenden jaren). Zo ontstonden de inhammen aan de oostkust van Jutland en ontstonden vanuit de Noordzee ondiepe zeestraten zoals de Lille Belt, Store Belt en Øresund.

Nadat de ijskap was teruggetrokken tot in het Noorse bergland kreeg Denemarken min of meer zijn definitieve vorm. Maar landschap wordt voortdurend gevormd door mens en zee en wind.

Excursiegebieden en verschillende biotopen

Noordzeekust: zee, strand en duin

Onze excursiegebieden omvatten de kustgebieden van Stenbjerg in het Zuiden tot aan Fjerritslev in het Noorden.

De Noordwest kust van Denemarken is ruig en ongenaakbaar, de zee kan opgezweept zijn en de wind heeft er vrij spel. We zien er prachtige stranden, duinen, klitplantages en in het achterland weilanden en akkers. Als de zon schijnt toont het allemaal heel anders, zelfs wel lieflijk te noemen. Een tegenstelling, die het ook weer boeiend maakt Door erosie en stuifzand verandert de kust en door middel van aangelegde bossen (klitplantages), wordt getracht dit proces te stoppen. Ook vinden we langs de kust hoogveenmoerassen ontstaan door de slechte afwatering. Langs de kust zijn nog bunkers te vinden, die ooit deel uitmaakten van de Atlantic Wal. Het natuurreservaat van Thy is het oudste Nationale Park van Denemarken. Door de landstijging na de ijstijd is de vroegere kustlijn een eind in het binnenland komen te liggen. In het reservaat is deze lijn zichtbaar in de vorm van kalkkliffen, die nu grotendeels begroeid zijn. De vroegere zeebodem is bedekt met zand en duinen. Langs de voormalige kustkliffen liggen tal van meertjes. Veelal zijn dit karstmeren die zijn ontstaan door dat relatief zuur water de onderliggende kalklaag heeft opgelost. De meren zijn daardoor tamelijk diep. Het National Park Thy is van betekenis als broedplaats voor schaarse broedvogels in Jutland, zoals de bosruiter en de goudplevier. Zelfs de kraanvogel komt hier af en toe tot broeden. Het gebied heeft een gevarieerde flora en hierdoor is ook het insectenleven rijk. De meren vormen in het voor en najaar belangrijke pleisterplaatsen voor trekvogels (vooral eenden en ganzen). De toegang is beperkt, maar vanaf de Isjbjerg is een goed overzicht van het gebied mogelijk. Bij Nors Sø (ook een karstmeer) is een vogeltoren opgesteld. Door het gebied lopen gemarkeerde wandelroutes vanaf diverse parkeerplaatsen. Omdat de bossen nog tamelijk jong zijn, zijn ook nestkasten opgehangen om de broedmogelijkheden te vergroten. Vrijwel de gehele kuststrook bestaat uit beschermd landschap. Het gebied ten zuiden van Nørre Vorupør (tot aan de Flade Sø) is ontstaan door grote zandverstuivingen tussen 1400 en 1800 en verschilt daarom van de vruchtbare aarde meer naar het oosten. In dit gebied zijn twee dorpen onder het zand verdwenen. De verstuivingen zijn vooral veroorzaakt door het kappen van hout als brandstof en door overbegrazing. Vanaf eind 18^{e} eeuw werd begonnen met het terugwinnen van de zandverstuivingen door bossen aan te planten. Klitmøller is evenals Nørre Vorupør een vissershaventje, waar de schepen nog op het strand worden getrokken.

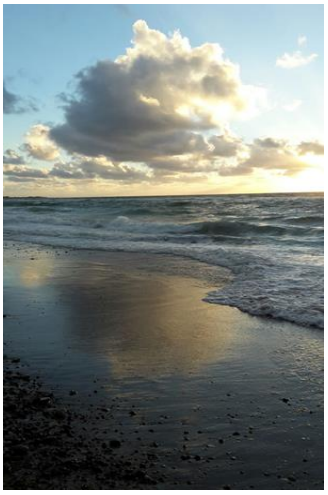

Foto's Josette Koopmans

De Limfjord en eilanden

De Bulbjerg camping ligt vlakbij de Limfjord, wat ook een belangrijk excursiegebied vormde gedurende deze kampeervakantie.

De Limfjord dankt zijn naam aan het kalksteen dat hier aan de oppervlakte komt. "Lim" is een oud Deens woord voor kalksteen. De Limfjord is het grootste binnenwater van Denemarken. Ooit was het een belangrijke streek, gezien de vele grafheuvels uit de bronstijd, de kerken en de kastelen. Van de Noordzee tot de Oostzee gemeten is de Limfjord 138 km lang. De breedte is moeilijker te bepalen, maar van de noordelijkste tot de zuidelijkste punt is dit 68 km.

In de Limfjord liggen veel eilanden en eilandjes, sommige bewoond, maar de meeste onbewoond.

De Limfjord vormt met zijn baaien, inhammen, landtongen en schiereilandjes, eilanden en waterlopen een waar eldorado voor natuurliefhebbers. De eilanden Mors, Fur en Livø zijn geologisch en landschappelijk interessant. Sommige delen van de Fjord zoals Tømmerby Fjord, Lundfjord, Arup Vejle en Østerild Fjord hebben het karakter van een meer. Hier liggen ook fietsroutes en soms prachtig met kijkers uitgeruste vogelhutten. Livø is landschappelijk fraai met zeehonden op de zandbanken en bijzondere flora en fauna. Enkele malen per dag vaart hier een boot naar toe, dus raadpleeg de dienstregeling. Het eiland is autovrij en de Deense eilanden zijn rustpunten voor vogels op trek van Scandinavië naar het Zuiden.

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Anne-Marie Fondse

Afgravingen en ontsluitingen

Tijdens deze kampeervakantie waren veel excursies gericht op vogels en planten. Omdat in Noordwest Jutland goede geologische ontsluitingen zijn, is er daarnaast ook wat tijd vrijgemaakt voor de geologie van het gebied. Dit betrof dan het bezoeken van groeven om fossielen te zoeken, het bezoeken van stranden vanwege de grote aantallen zwerfstenen en het bezoeken van kalkovens.

Omdat onze kampeerplaats op maar enkele kilometers van de Bulbjerg ligt, is de eerste excursie daar naartoe geweest. We hebben gekeken naar de befaamde drieteenmeeuwtjes broedend langs de kalksteenhelling van de Bulbjerg. Ook trokken de duizenden zwerfstenen op het strand onze aandacht. Schitterende stenen van graniet, kwarts, porfier, vuursteen, zandsteen enz. gaven inzicht in de rijke geologische geschiedenis van Denemarken. Ook hebben we gezocht naar fossielen, maar door de grote aantallen toeristen daar zijn deze (bij laagwater) vrijwel niet meer te vinden.

Een volgende excursie ging naar Klim Bjerg, waar in de middag enkelen van ons de oude, gesloten Klim kalkgroeve en het kalkovenmuseum bezocht hebben. In deze groeve werden al snel in de kalksteen fossielen gevonden: een zee-egelstekel, een schelpje en wat kleine koralen. Ook werd op een wat andere plaats een eerste vuursteen zee-egel gevonden. Helaas vast in een grotere vuursteen brok. Met de geologische hamer is nog geprobeerd deze zee-egel los te hakken, maar helaas…. We vervolgden de tocht met het bezoek aan het kalkovenmuseum. Hier waren talloze fossielen te zien, waaronder zee-egels. De kalkoven heeft tot in de 20^{e} eeuw dienst gedaan voor het branden van kalk dat gebruikt werd voor o.a. kalkcement in de bouw. In het verleden werden huizen en boerderijen vaak gebouwd met grote veldkeien. Het “metselen” hiermee was een hele kunst om een stevige en stabiele muur te krijgen.

Op een zondag (een rustdag niet alleen wat excursies betreft, maar ook in allerlei groeven) hebben we enkele grindgroeven bezocht en een in bedrijf zijnde kalkoven in de buurt van Hillerslev. In de groeve voor grind rollen de zwerfstenen uit de hellingen en hoeft een graafmachine de stenen slechts weg te scheppen. Deze stenen worden dan door grote sorteermachines gescheiden in zand, fijn grind, grof grind en grotere stenen. Elk product heeft zijn eigen toepassing. In de grote hopen stenen zochten we (zonder steeds te hoeven bukken) naar fossielen. Al heel snel werden de eerste zee-egels (en delen daarvan) gevonden. Dit gaf hoop op meer. Hierna bezochten we een nabijgelegen grote kalkoven, waar grote hopen kalkstenen opgeslagen liggen. Na wat zoekwerk werden hier naast schelpjes ook enkele fraaie zee-egel fossielen gevonden. Dit komt uit de geologische Krijt-periode (70 -130 miljoen jaar geleden).

Een volgende excursie voerde ons naar het eiland Mors, waar in de middag tijd was vrijgemaakt voor een bezoek aan het geologisch museum. We keken ook weer op het strand om naar fossielen te zoeken. Omdat al snel een steen met de afdruk van een zee-egel gevonden werd, gaf dat ons hoop. Ondanks veel buk- en zoekwerk werden geen bijzondere fossielen gevonden. We denken dat die door de vele zoekers (en vinders) bij het museum ingeleverd worden. Daar hebben ze een heuse kruiwagen vol met zee-egels! Het eiland Mors is voor belangstellenden voor geologie een zeer bijzonder gebied, iets dat in het museum duidelijk tot uitdrukking komt door fantastische fossielen. Talloze producten werden en worden nog gemaakt van de zogenaamde Moler-klei (diatomiet) uit de groeven op het eiland. Vroeger werden hiervan o.a. bouwstenen en isolatiemateriaal gemaakt, nu nog kattenbakkorrels e.d. Met z'n vieren bezochten we de nabijgelegen groeve en we verbaasden ons over de merkwaardige structuur van de lagen. Opvallend waren de donkere banden, veroorzaakt door vulkaan-as van miljoenen jaren geleden. Ook wat uitleg van onze deskundige op geologisch gebied was erg nuttig.

Bij de slotavond werden alle vondsten, zee vondsten, stenen en fossielen tentoongesteld en bewonderd door iedereen. Zo werd duidelijk hoe rijk Noordwest Jutland is aan vogels en planten maar ook wat betreft allerlei andere zaken die toch echt bij die natuur horen.

Met dank aan Piet Hollander voor alle toelichting en hulp bij ons “geologisch” bezig zijn.

Hans Fondse

Foto’s geologie Hans Fondse

De directe omgeving van de camping

Ook de directe omgeving van de Bulbjerg camping is interessant. Op een steenworp afstand is het werk van bevers te zien. Er zijn mooie bloem- en vlinderrijke bermen. Op de heide roepen ‘s avonds uilen en zijn nachtzwaluwen te horen. De kraanvogels vliegen soms zelfs over de camping, De Bulbjerg heeft een interessante flora en er broedt een kolonie drieteenmeeuwen. Bij Lildstrand zijn fraaie meertjes en stukjes hoogveen met o.a. waterlobelia. Langs de weg naar de Bulbjerg is een galerie, waar ook streekproducten te koop zijn en boeken over de natuur. Hier kun je ook koffie drinken of een ijsje eten. Op de laatste dag ontdek ik (Anne-Marie) dat het boek over de botanische rijkdom van Noordwest Jutland (zie sfeerverslag Stenbjerg) ook hier te koop is.

Foto Josette Koopmans

Overzicht excursies

Excursies uitgeschreven door de excursieregelaars

I 18-07 Zwerffietstocht via Bulbjerg en de Lundfjord

II 19-07 Hanstholm Vildreservat

III 20-07 Bulbjerg en Lildklit

IV 20-07 Tømmerby vogelhutten fietstocht

V 21-07 Tvorup Klitplantage en Ålvand Klithede

VI 22-07 Klimbjerg en Kalkoven en vogelhutten Lund

VII 23-07 Stenbjerg Klitplantage

VIII 25-07 Svinkløv Klitplantage

IX 25-07 Hannaes fietstocht

X 26-07 Livø

XI 27-07 Slette Å wandeling (lang)

XII 27-07 Østerild Plantage

XIII 28-07 Mors

XIV 29-07 Fietszwerftocht richting Vigsø

XV 29-07 Bevers en Kirstin Kjaers Museum

Ingelaste 'spontane' excursies

1. 23-07 Nachtzwaluwen in de omgeving van de Camping
2. 24-07 Plantenzoektocht omgeving Lild
3. 24-07 Østerild Klitplantage
4. 24-07 Afgravingen in de omgeving (Zie verslag Hans Fondse)

Sfeerverslagen

Hieronder de sfeerverslagen, die geschreven zijn bij bovengenoemde excursies. Tussen haakjes staat (soms) het cijfer dat aan de excursie is toegekend en de naam van de schrijver.

Excursie I: Fietszwerftocht Bulbjerg (8, Els)

Bij de kennismakingsavond had ik voorzichtig aangeroerd dat ik, als 'meeloper' hoopte dat er af en toe een fikse afstand gefietst of gelopen zou worden. En dat werd gelijk de eerste dag gehonoreerd: een leuke fietstocht van een kleine 30 km. Bij de Bulbjerg hebben we lang de tijd genomen, zo'n 2,5 uur, om de plek van alle kanten te bekijken. Wat ´t meest indruk maakte waren de nestelende drieteenmeeuwen tegen de rotswand. Zowel van bovenaf als vanaf het strand lieten ze zich prachtig bekijken. Op 't strand waren weinig schelpen, maar des te meer stenen. Volgens kenner Piet kwamen die vooral vanuit Noorwegen. Om 12.30 uur zetten we koers naar Vester Torup, via de klitplantage. Een aangeplant bos, zoals er veel te vinden zijn in deze regio.
Nog even een zijweggetje genomen naar een gigantische granieten zwerfkei, die rond 1962 (bij de aanplant van het bos?) bloot is komen te liggen. Boodschappen gedaan en daarna twee vogelhutten bezocht langs de Hanvejle. Jammer genoeg weinig vogels, maar wèl lieten de baardmannetjes zich horen. Sommigen van ons hebben ze zelfs in een flits gezien.
Mooie kennismaking met flora en fauna, onder een wolkenlucht die nu eens lichtgrijs, dan weer donkergrijs was. Géén blauw jammer genoeg. Maar de fikse wind zorgde ervoor dat de regen nauwelijks kans kreeg en steeds weer overwaaide.
Een goed begin is het halve werk; dus de komende twee weken zien er veelbelovend uit!

Route I: vanaf camping naar strand bij Bulbjerg; Vester Torup klitplantage; dan weg langs Lundfjord/Hanvejle. Via landweggetjes terug naar camping, ca 25-30 km.

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Hans Fondse

Excursie II: Hanstholm (Wanda)

Vandaag gingen we naar het nationale park Thy. Komende vanaf Nors stopten we op de tweede parkeerplaats.
We liepen door een bos met veel omgekapte en omgevallen sparren. Langs een weg met grote stapels hout (wat een heerlijke geur) stonden op de open plekken veel bloemen. Er vlogen dan ook veel insecten rond, mooie zweefvliegen, vlinders en libellen.
De groep, (aanvankelijk het hele kamp van 13 deelnemers) liep al aardig uit elkaar. Een goed teken, want dan is er veel te zien.
Plotseling stonden we voor een enorm open landschap. Drassige stukken en heide met duinen in de verte. Een mooi kleurenpalet met rijsbes, dopheide, kraaiheide, allerlei soorten gras en werkelijk knalblauw water. De lucht was ook bijzonder: schapenwolken, merkwaardige lensvormige uvo-wolken en veel blauwe lucht daartussen.
Het deel van de groep waar ik deel van uitmaakte, ging op zoek naar de uitkijktoren. We belandden opnieuw in het bos en markeerden alle kruispunten met de letters KNNV in het zand en een pijl die de richting aangaf die we na overleg hadden besloten op te gaan.
Dit was natuurlijk bedoeld voor de achterblijvers of misschien ook wel een beetje voor onszelf. Broodkruimels hadden ook gekund, want we waren inmiddels het spoor behoorlijk bijster.

Wel een aardige route met cantharellen en mooie wasplaten, maar beslist onnavolgbaar. Tenslotte hebben we het pijlen zetten maar opgegeven, net als het zoeken naar de uitzichttoren. Dit bleek een te ambitieus plan.
Toen we het bos uitkwamen, leek het ons verstandig de bosrand terug te volgen naar de open plek. We vonden een mooie plek boven aan de rand van een helling. We zaten nog maar net of er klonk een opmerkelijk geluid uit de uitgestrekte wildernis voor ons. Wat is dat ook alweer? Klinkt wel wat bekend…..Jennie riep: KRAANVOGELS!
En ja hoor: daar liepen ze parmantig stappend in het land met hun mooie sierveren.
Een deel van de vogels vloog op om zich bij een nog grotere groep te voegen. Dieren die we eerst voor paarden, koeien of geiten uitmaakten bleken edelherten te zijn. Wat zijn het er véél! Ze staan in de verte bij een plas te drinken.
Oei, de tijd! Een beetje vergeten. We moeten snel verder om de anderen niet te laten wachten. Goed uitkijken waar je loopt, voor je het weet heb je natte voeten en trap je beenbreek en zonnedauw plat. We liepen namelijk niet meer over een pad maar dwars door de heide, steeds de bosrand volgend.
Terug bij de houtstapel treffen we de kruipers en samen arriveren we weer bij de auto's, 10 minuten later dan de afgesproken tijd.
's Middags vanaf de kustweg geprobeerd de kraanvogels terug te vinden zodat iedereen ze zou kunnen zien, maar helaas. Nou ja – de waarneming van de kraanvogels is wel bijzonder natuurlijk. We zagen nog een verdwaald hert, tijm met wimpers en een staart zonder hagedis én een hagedis zonder staart.

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie III: Bulbjerg en Lild Klit (Harry)

Hoewel de Bulbjergweg al vaker is gereden, kom je toch steeds weer verrassende natuurartikelen tegen. Nog maar net op pad of een buizerd kruiste ons pad. Even verderop hebben we het leven van een hazelworm gered. In het moeras als enigszins buitenstaander heb ik het fanatisme van KNNV-ers leren kennen. Eerst vertellen hoe diep iedereen in het verleden in het moeras is gezakt (en gered natuurlijk). Daarna de ander duidelijk maken wat voor plant hij/zij had gevonden. Gelukkig was er een flora die het laatste woord kreeg. Onderwijskundig heb ik nog wel een paar vragen bij deze methode.
Toen men grotendeels was ‘uitgewerkt’, reden we verder naar ons tweede bezoek. Omdat ’t vrij laat was, was er behoefte aan een lunchpauze. Grappig is het om vast te stellen dat deze KNNV-ers geen rust hebben om te lunchen. De natuur pauzeert ook niet, dus ging de discussie over planten en dieren gewoon door. Op het strand bleek dat niet alleen de verschillende soorten meeuwen onze aandacht trokken, ook de Jan van Gent als ook de bruinvis (nou ja, alleen de rugzijde).
Tussen de duinenrijen blijken ook weer allerlei soorten plantaardigen te vinden. Toch blijft er bij mij de vraag: wat doet de KNNV met deze bijzondere inventarisatieverdiensten die de kampen jaarlijks indienen?
Ongenoemd mag niet blijven dat op deze zonovergoten dag 3 mensen het zeewater met hun voeten hebben beroerd en dat één van ons geheel het water heeft ‘doorkliefd’.
Het was een heel bijzondere excursie, die heel veel informatie heeft weten te verzamelen. Met het geven van cijfers houd ik mij niet bezig, dat is misschien voer voor de wiskundigen onder ons.
Ik persoonlijk heb genoten van de tocht maar ook van de onderlinge interacties, die als aanvullend aan elkaar zijn ervaren.

Foto Hans Fondse

Excursie IV: Vogelhutten rond Tømmerby-fjord (Josette)

Iets na negenen vertrokken we met z'n zevenen op de fiets voor de rondrit rondom de Tømmerby Fjord. Een lekker klein clubje, vandaag gaat het vast lukken om bij elkaar te blijven. Op het eerste weggetje even gestopt om te kijken, Jennie hoort goudplevieren maar we zien ze niet tussen de kieviten. Jennie besluit vooruit te fietsen om haar waterfles te halen bij de vogelhut van eergisteren. Wij wachten bij een prachtig kerkje, Lildstrandkirke. Heel sober ingericht, met prachtig bewerkte houten preekstoel en aan het plafond een model van een zeilschip. Op de begraafplaats heeft ieder graf z´n eigen stukje, omheind door conifeer. Vlak voor de eerste (en naar later blijkt enige) vogelhut keert Jennie (zonder fles) weer terug. Bij de hut is het vrij druk. Hans installeert zijn telescoop, maar er is buiten een moederhert dat haar twee kleintjes door het water naar een langgerekt eiland voert, weinig te zien. We besluiten verder te fietsen naar de volgende hut. Bij de picknickbanken eten we in de schaduw. Er vliegen enorm grote libellen boven het weitje tegenover ons. Na de lunch zoeken we tevergeefs naar de uitzichttoren. Wel belanden we bij een romantisch meertje, Tovsig Sø (niks te zien volgens Hans, úuúren blijven zitten volgens Anne-Marie). Hier blijken grote verschillen in natuurbeleving.
Via Hjardemal Klit rijden we terug naar de camping. We proberen nog bij vochtige stukjes te komen maar dit lukt niet helaas. Met de wind in de rug fietsen we om de berg heen naar huis.
Ondanks de weinig spectaculaire waarnemingen toch een lekker fietsdagje in de stralende zon.

Opmerking Anne-Marie. In de Lildstrandkirche worden 's zomers concerten gegeven, die bezocht kunnen worden.

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie V: Tvorup Klitplantage en Ålvand klithede (8, Els)

Wat volgens weeronline een slechte dag zou worden met 3 mm regen, is een 8+dag geworden. De regen viel op plekken waar we nét niet waren, maar waar we wel konden genieten van de regenboog.
Vandaag (wederom) naar het natuurpark Thy, maar nu een stukje zuidelijker: de Tvorup klitplantage. Zo'n 40 km rijden vanaf de camping. Daar aangekomen splitsten zich onze wegen. De plantenliefhebbers gingen met 4 personen aan de gang, de overige 9 hadden het

plan een mooie rondwandeling maken met (uiteraard) tijd voor natuurobservaties, zowel op de grond als in de lucht.
We begonnen met de rode rondwandeling, een aanrader. Het pad liep duin op, duin af en het beeld van de kaart, overal groene dennenbossen kwam niet overeen met onze belevenis.
Vanaf de duintoppen mooie overzichten, jammer genoeg geen kiekendieven of zee-arenden gespot, wel torenvalken en buizerds.
Uiteindelijk kwamen we bij een uitkijktoren waar we, geheel toevallig de vier plantenmensen troffen, zonder dat dat afgesproken was. En nog gekker: de uitkijktoren stond niet op de kaart. Jennie heeft hem ter plekke erop getekend. Twee dagen geleden zochten we tevergeefs naar een uitkijktoren in de Tvorup klitplantage, nu vinden we er zomaar één!
Wijze les: hoe betrouwbaar de Denen ook zijn, hun kaarten zijn dat niet altijd. En daar, op dat onverwachte plekje, een onverwachte verrassing: een groepje kraanvogels was neergestreken bij een plasje en ze lieten zich door iedereen bewonderen.
Gezamenlijk terug naar de parkeerplaats waar onze wegen zich (weer)
scheiden. Eén auto ging belangrijke boodschappen doen in Thisted, de andere twee gingen nog even naar het vissersplaatsje Nørre Vorupør (verse vis!) waar we mét de vele toeristen het piertje op en af wandelden.
Rond 17.00 uur terug op de camping waar het (zoals eerder gezegd) flink geregend had. Maar wij konden nog in de avondzon van onze maaltijd genieten!
Route: Tvorup klitplantage circa 40 km vanaf camping via Sjörring

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Josette Koopmans

Excursie VI: Klim Strand, kalkoven e.o. (7, Anne- Marie)

Fietsexcursie via Vester Torup klitplantage naar het Klimstrand, de Klimbjerg met groeve, de kalkoven en via de vogelhutten aan de Lundfjord terug, circa 40 km.

Om negen uur vertrokken we in de zeemist met 11 personen richting Klim Strand. De rit ernaartoe gaat via de Vester Torup Klitplantage met een prachtige begroeiing in een weids landschap. Typisch een biotoop voor grauwe klauwieren. Gelukkig, ondanks de mist, krijgen we ze fraai in de kijker. We houden pauze bij een pingo, een overblijfsel uit de ijstijd. Het is hier zo mooi, dat sommigen van ons nog wel wat langer hadden willen blijven. Een uitstapje voor een sanitaire stop levert soms nog verrassende waarnemingen op. Ook nu, we ontdekken een grote heksenkring van roestvlekkenzwam. Op de fiets zien we één exemplaar van gevlekte orchis langs het pad. Tot op heden de enige waargenomen orchidee. We bewonderen hier ook de van mistdruppeltjes oplichtende hangmatjes van de 'hangmat'spin. Bij Klim Strand nemen we een pauze van ongeveer een uur. Hans van As zet zijn telescoop op en een hele rij KNNV'ers tuurt over de zee. Grote zaagbekken, of nee, toch middelste zaagbekken komen in de focus. Een bruinvis is natuurlijk helemaal geweldig.
Andries en ik struinen het begroeide strand af en vinden typische soorten van dit biotoop, zoals blauwe zeedistel en zeepostelein. In een wat meer zoet slootje groeit watermunt.
Na deze pauze trekken Harry, Wanda en Marjolein hun eigen plan en gaan we met 8 personen door naar Klim Bjerg.
Hier ligt naast de picknicktafel een afgraving, die bij Hans Fondse en Piet nieuwsgierigheid opwekt. Na de lunch zijn ze het er roerend over eens: "Zij blijven hier!" Als we met ons zessen wegfietsen horen we de hamer van Piet al op het gesteente ketsen.

Iets verderop ligt de Kalkoven, waar een museum is ingericht. De kalkrijke weitjes zijn begroeid met kalk minnende planten, waarbij de vondst van aarereprijs wel heel bijzonder te noemen is.

Nu nog de laatste bestemming: op naar de vogelhutten aan de Lundfjord. Maar voor we daar zijn wordt eerst nog bij een rokerij vis gekocht en later de daarbij horende dranken als bier en wijn. Of de route die we hierna fietsen helemaal de juiste is, is nog de vraag. Via een achtertuin bij een huis komen we op het fietspad over een oude spoorbaan richting de vogelhutten. Inmiddels is het al behoorlijk laat geworden en besluiten alleen Hans van As en Jennie nog te gaan kijken.

Het is nu nog een flink eind fietsen met hindernissen als grindwegen, hellingen en tegenwind. Van Andries krijg ik al fietsend nog wat les in grassen. Dit houdt me scherp en breekt de tijd. Om half zes komen we met zijn vieren moe, maar zeer voldaan op de camping aan. Een poosje later volgen Jennie en Hans die de zo fel begeerde zeearend weer niet hebben gezien.

Foto Els Zwanenburg

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie VII: Stenbjerg Klitplantage (7/Anne-Marie)

Over deze excursie is geen sfeerverslag bekend, zodat ik uit mijn herinnering put. Deze excursie is de laatste van de geplande excursies naar het Natuurreservaat Thy. De excursies in de volgende week zullen zich wat meer noordelijk en richting Limfjord oriënteren. We lopen hier de gele route, die, omdat er geen kaartjes zijn, door ons vanaf het informatiepaneel gefotografeerd wordt. We lopen door bos en passeren af en toe een meertje met mooi uitzicht. Zoiets leent zich natuurlijk uitstekend als geschikte lunchplek. In het bos zijn ook sloten, in een van deze sloten groeit de bospaardenstaart. Na afloop van de wandeling bezoeken we het pittoreske vissersplaatsje Klitmøller. De watermolens waarnaar dit plaatsje genoemd is, zijn al lang geleden afgebroken. Ook hier worden, net als in Nørre Vorupør, de schepen, bij gebrek aan een haven, op het strand getrokken. Ooit werden vanuit Klitmøller landbouwprodukten naar Noorwegen gebracht en kwam er hout uit Noorwegen mee terug. Ook de visvangst was van belang. Tegenwoordig is het vooral het Toerisme, dat aantrekkelijk is voor Klitmøller en Nørre Vorupør. Het plaatsje is gerestaureerd en de wit met blauwe vissershuisjes zijn schilderachtig te noemen. In een huisje is een soort VVV ingericht, met ook informatie over het Natuurreservat Thy. Hier verkopen ze heerlijk biologisch ijs en Jacques scoort hier een boek over de belangrijkste botanische vindplaatsen in Noordwest Jutland, getiteld ‘Botaniske Lokaliteter i NordVestjyland’. In het Deens, maar met de foto’s en de Latijnse namen en precieze aanduidingen van de vindplaatsen, houdt dit boek een belofte in.

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie VIII: Svinklov Klitplantage bij Hjortdal (8/ Marjolein)

Heen en weer: heen vanaf P parallel aan strand, terug parallel daaraan hogerop terug. The low road, the high road.
Vanaf de parkeerplaats direct een hoge duinkam op met een fantastisch uitzicht. Even langs het strand waar de stenenverzameling gestaag groeit en dan over het duin naar het pad

terug. En wéér retour want Andries had scherpe fijnstraal ontdekt en daar hadden we graag een extra loopje voor over. Mooie grauwe klauwieren, een heel gezin. Zelf fotografeerde ik nog een loopkever, die door een groep mieren aangevallen werd. Het duinlandschap is hier erg mooi. Veel steile, hoge duinen en veel kleur. We kwamen uit bij een hotel waar fazantenbes stond, een Aziatische exoot die in Europa uitbreiding zoekt. Een prachtige geelgorsman héél dichtbij. Onderweg zeer filosofische disputen, over wel of niet de goede naam, eclipskleden, de roodborsttapuit die niet door iedereen gezien is en de vele kleine vliegjes.
Bij de gebogen driehoeksvaren vielen wat druppels maar even later zaten we met uitzicht op een bankje en is het weer droog.
Andries had het over 'heel bijzonder' (en dan druk ik me nog zacht uit) en raakte niet uitgepraat over het varentje.
Ver onder ons zagen we mensen met wetsuits aan in het water.
Daarna vlot terug. Andries was dit keer níet als laatste bij de auto….
Boodschappen in grote super in Fjerritslev en nu luieren vóór het soep- en pannenkoekengebeuren losbarst.

Foto Josette Koopmans

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie IX: Hannaes en Bygholm (6/dijk - 8,5/rest tocht, Jennie)

Met ons vieren (Els, Jacques, Hans van As mét telescoop en ik) vertrekken we en beginnen met een flink stuk stevig doorfietsen tegen de wind in.
Al snel bereiken we de eerste, ver in het moeras gelegen vogelhut. En wát voor één: een heuse en enorme Kowa-telescoop hangt hier in de hut waarmee je naar alle kanten de heide en moerassen kunt bekijken en bestrijken. Heel veel blauwe reigers maar geen kraanvogels. Jacques doet niet aan pauze, laat staan een koffiepauze, duikt een sloot in en haalt enkele waterplanten naar boven. Buiten wordt het steeds donkerder, toch blijft het bij de vogelhut droog.
Na een lange koffiepauze aanvaarden we de terugtocht via een pad met twee overstaphekjes, door een wei, een bos en over een paar bruggetjes terug naar de parkeerplaats waar de fietsen staan.
Door naar de tweede vogelhut, midden op de dijk. We zien de buien steeds verder wegtrekken, terwijl het helderder wordt.
We fietsen vandaag via voornamelijk kleine weggetjes. Alleen de dijk is een regelrechte ramp. Gelukkig vinden we al snel een karrespoor naast de weg dat we de rest van de dijk volgen.
Halverwege is een natuurinfocentrum, een keurige wc én een vogelhut met alweer zo'n Kowa-superkijker.
Hier hebben we de rust en de gelegenheid om echt naar vogels te kijken en meteen doen we wat leuke waarnemingen. Langs de dijk zijn diverse mooie uitzichtpunten. We zien een groep van meer dan 100 lepelaars. Jennie denkt een klein eendje te zien en instrueert de anderen als volgt om uit te leggen waar ze moeten kijken:
Zie je die witte boerderij met zwart dak aan de overkant?
Daar ga je recht naar beneden tot je in het water een eenzame kokmeeuw op een eilandje ziet. Dan ga je naar rechts, daar zie je een langgerekt eilandje en daarnaast een klein, rond eilandje. Heb je dat?
Dáár zwom ie voor, maar nu is ie weg.

Na de dijk weer een mooi, rustig weggetje in en zowaar: het regent! Meer dan een paar weliswaar flink grote druppels zijn het gelukkig niet en daarna komt de zon weer tevoorschijn. Het is heerlijk fietsweer – zeker nu we met de wind in de rug weer noordwaarts gaan.
Via een paar mooie uitkijkpunten en een privéweg komen we uiteindelijk in de buurt van Frøstrup. We zijn net op tijd om Tømmerby Kirke te bezichtigen en daarna valt de groep (van 4) toch nog uiteen. Els rijdt direct door naar de camping; Jacques, Hans en ik rijden naar de winkel in Frøstrup. Jacques is eerder klaar dan wij en rijdt via de kortste route terug. Wij nemen de grindweg langs het fjord en arriveren als laatsten op de camping.

Route: Over de weg naar Vust en langs de oostkant van de Lundfjord naar het zuiden. Daarna over de dijk tussen Bygholm Vejle en Amtoft Vig naar het westen en bij de eerste mogelijkheid rechtsaf, kleine weg in. Via Torsbjergvej weer westelijk naar de grotere weg. Bij de Lungevej weer rechtsaf naar het water (Selbjerg Vejle) en via een Privatweg met prachtige uitzichten weer terug naar Frøstrup en de camping.

Foto Els Zwanenburg

Foto Jennie Schouten

Excursie IX: Livø (Piet)

We gingen ontstellend vroeg op weg naar Livø, via Fjerritslev langs Løgstor, waar we in de haven de lege boot werden opgejaagd.
Het is een korte vaartocht naar het eiland. Eenmaal daar aangekomen verwelkomt de schelp Pandora met walvis en groep zeehonden ons.
Spoedig liepen we langs het strand met alle soorten schelpen en later klei. In het bos kwamen we een dame tegen die het water wilde dempen.
Bij het kampeerterrein snelde de boswachter met jeep toe om ons de weg te wijzen naar ‘de eik’, waarvan het verhaal gaat, dat als een vrouw zich erdoorheen wurmt, ze in verwachting raakt. Deze eik is oorspronkelijk Quercus vulgare maar of dat juist is, is nog maar de vraag.
Op weg terug was er nog een mannetje dat door de dame het bos is uitgestuurd.
Het blijkt een mooi eiland, wat altijd boeiend is.
Ieder is voldaan weer op het kampeerterrein terug.

Foto Anne-Marie Fondse

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie XI: Slette Å (8, Els)

Fietsen heen langs autoweg via Vester Torup en Fjerritslev naar kerkje bij Hjortdal, ca 28 km. Terug via de fietsroute 1, prachtige route en óók 28 km.

Per fiets/auto naar de Slette Å.
De animo viel een beetje tegen: uiteindelijk waren we met 6 personen, 3 gemotoriseerd en 3 per fiets.
Over de autorit kan ik weinig vertellen, over de fietstocht des te meer. Heen fietsten we langs de doorgaande weg Vester Torup-Fjerritslev naar het kerkje bij Hjortdal, waar we de gemotoriseerden zouden treffen. Vooral het laatste deel van de fietstocht was adembenemend, en dat bedoel ik zowel letterlijk als figuurlijk; de hellingen zorgden soms voor ademnood maar het panorama was schitterend: afwisselend bos en uitgestrekte graanvelden. Het kerkje zelf lag er patent bij, het wordt kennelijk zeer goed onderhouden (ook nu was een vrijwilliger druk in de weer). We waagden het dus niet onze fietsen tegen het kerkmuurtje te zetten. Gelukkig was er een werkschuur, waar de fietsen ook konden staan.
De gemotoriseerden hadden onderweg boodschappen gedaan en iets heerlijks voor bij de koffie meegenomen. Dat smaakte uitstekend na de fietstocht!
Na de koffie pakten we de rode wandeling (4,2 km) langs de Slette Å op. En die was ROOD: frambozen en bessen waren er volop en plukbaar. Josette heeft haar bakje makkelijk kunnen volladen.
Het eerste deel van de wandeling, langs het riviertje, was zeer de moeite waard. Dagpauwogen in overvloed op de distels/kale jonkers en we hadden al fantasieën over rondvliegende ijsvogels, grote gele kwikken en waterspreeuwen. Maar helaas, het decor was gereed, maar de vogels lieten het afweten.
Na de lunch bij een verlaten vakantiehuisje voerde de route langs enkele meertjes. Jammer genoeg zo goed als droog, dus geen bijzonderheden.
Als geheel een mooie, niet te lange wandeling. Het traject was overigens ook in trek bij (Deense) mountainbikers en we hebben een klein jongetje dat dapper mee trapte op zijn oranje fietsje, luid toegejuicht.
Daarna scheidden zich onze wegen: de gemotoriseerden gingen nog even naar het Slette-strand, enthousiast gemaakt door alle verhalen van Hans Fondse. De fietsers namen route 1 door bos en duin, zeer tot hun genoegen. Ze hebben zelfs geen last gehad van regen hoewel de wolken weinig goeds voorspelden.
Dit zou een van de slechtere dagen van ons verblijf zijn, dus dat is ook deze keer weer positief uitgevallen!

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie XII: Østerild klitplantage (8, Marjolein) oftewel: 3 luie donders

Eérst koffie….. dan nog even niks, dan weer even uitbuiken.
Half elf toch weg. Met de auto.
Onderweg 2 kerkjes bekeken, Tømmerby en Lild. Bij het Tovsig meertje lang gezeten. Libellen gevangen. Harry had een boek en ja, dan blijf je lekker zitten en zitten…..
Wanda en ik liepen naar het tweede meertje. We kwamen langs een verrassend duinheitje. Het meertje zelf was behoorlijk dichtgegroeid. Het pad liep er via een dam doorheen maar je ziet het water bijna niet. En ik nog steeds lopen mokken; die grote libel ¸in mijn net en tóch ontsnapte hij. Ze zijn ook zo razendsnel en blijven ver van de oever, hopeloos. Daaraan denkend toch terug naar die vangplek, waar Harry met chocola klaar zat. Toen terug naar Bulbjerg-camping. En maar denken aan die mooie grote libel….. het had zo mooi kunnen zijn.

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie XIII: Mors (8, Anne-Marie)

Dagexcursie naar Mors via de vogelhut en dam bij Arup naar een keienstrand en geologisch museum in de omgeving van Hasselberg.

De excursieregelaars hadden deze excursie als volgt bedacht: vogels kijken op diverse plekken met als toetje het geologisch museum op het eiland Mors.
Maar sommigen willen dit niet als toetje, maar als hoofdgerecht. Anderen hoeven er eigenlijk helemaal niet naar toe. Opsplitsen van de groep lijkt een oplossing, maar dit blijkt logistiek niet haalbaar.
Gelukkig zijn we het bij het vertrek vanochtend toch snel eens. We gaan eerst naar de vogelhut, dan naar de dam en daarna allemaal naar het geologisch museum om de tijd daar (14.00 – 16.00) zelf in te delen. Dit kan variëren van een bezoek aan het museum, zelf hakken in de groeve tot alleen wandelen of vogels kijken. Ook combinaties zijn mogelijk.

Maar nu eerst het eerste doel van de excursie: de vogelhut bij Arup.
Van hieruit zien we via de telescoop van Hans van As prachtig lepelaars fourageren. Het vogelpunt op de dam bij Arup hierna, levert niet veel nieuwe soorten meer op.
We varen met de boot over naar Mors, dat landschappelijk zeer fraai is. Er is kust, fjord en klif wat mooie panorama's oplevert.
Bij een strandje in de buurt gaan we lunchen, vogels spotten en Wanda gaat zelfs tekenen. Jacques zijn dag is helemaal goed, wanneer we hier de zeldzame priemvetmuur denken te vinden.

Het museum is nog even moeilijk te vinden, maar de TomTom wijst ons uiteindelijk de weg.

Hier gaan vier van ons meteen wandelen. De overige acht deelnemers bezoeken het museum en zijn onder de indruk van de werkelijk prachtige collectie fossielen.
Fossiele bomen, vissen, vogels, insecten, noem maar op of het is er.
We blijven ruim een uur in het museum. Hierna gaan vijf excursiegangers nog even de groeve in om zelf te zoeken en te hakken. De overige drie maken nog een korte wandeling in de omgeving. Op een strandje groeien zeepostelein en melkkruid naast elkaar. Leuk om de verschillen te zien. In de kleurige berm groeien onder andere knoopkruid en echte gulden roede.
De vrouwenmantel is de laatste bijzondere waarneming van deze zeer afwisselende excursie. Het ging achteraf helaas om de tuinvariant.

Foto Els Zwanenburg

Foto Anne-Marie Fondse

Excursie XIV: zwerffietstocht (onbekend)

Met 5 personen via route 1 (Lild Klitplantage, Hjardemäl Klitplantage) naar een paar meertjes bij Vullum, speurend naar vogels. Het beloofde een mooie fietsdag te worden, niet te veel wind, niet te koud en niet te warm. Wél bewolkt.
Er waren verassingen onderweg, maar eigenlijk niet op vogelgebied, ons speerpunt. De overige waarnemingen moesten het goedmaken:

- Een konijn ging er als een haas vandoor.
- Een haas rende voor ons uit over het fietspad
- 5 à 7 damhertenbokken doken op in een roggeveld. Wat jammer dat we geen fototoestel paraat hadden, want de geweien boven de rogge waren 1000x mooier dan een gewei boven een open haard.
- Maar tijdens de lunch bij een meertje werden we toch beloond voor onze kijkinspanningen: twee kraanvogels maakten hun toilet en gingen daarna verder met foerageren. Ze lieten zich uitvoerig bewonderen – maar zonder de telescoop van Hans was het niet gelukt.

Over de rest van de tocht kan ik kort zijn: de bewolking nam toe, regenbuien barstten los, de terugweg leidde over het strand en daar splitsten zich onze wegen: twee fietsten terug langs de heenweg, drie sjouwden hun fiets over duin – strand – duin maar alle vijf arriveerden we ongeveer tezelfdertijd op de camping, nat maar voldaan.

Foto‘s Jennie Schouten

Excursie XV: Beverdammen en Kirsten KJaers Museum (onbekend)

Door onze gids Henrik worden we 10.00 uur enthousiast met z’n achten naar de beek (direct langs de weg 569) gebracht, waar de beverdam duidelijk zichtbaar was. Daardoor was een meertje ontstaan waar de bevers gebruik van maken om aan voedsel (planten!) te komen. De beverdammen zijn zo door de bevers gemaakt, dat altijd wat water doorstroomt. Dit gaat algengroei in hun leefmeertje tegen.

Om elf uur zijn we naar het Kirsten Kjaers Museum bij Frøstrup gefietst, waar moderne Scandinavische schilderijen (heel kleurig) te zien zijn. Deze zijn behalve van Kirsten Kjaers (1893-1985), ook van andere kunstenaars te zien (en soms te koop). Een geweldig fraai en beroemd museum van Denemarken. Om half een beëindigen we deze excursie.

Opmerking Anne-Marie. Ook in het Kirsten Kjaers Museum worden concerten gegeven, die aantrekkelijk kunnen zijn om bij te wonen.

Foto's Anne-Marie Fondse

Sfeerverslagen excursies buiten het aangeboden programma om:

1. Zaterdagavond 23 juli 2016 Nachtzwaluwenexcursie (Wanda)

Als we op de fiets stappen begint het al enigszins te schemeren op deze rustige maanloze avond. We komen bij een heide-achtig terreintje waar een grote vogel laag over de grond naar een boom vliegt; we maken er een uil van.
Dan beginnen we onze wandeling langs de bosrand die in meerdere opzichten een uitdaging blijkt te zijn.

We gaan proberen ons zo stil mogelijk te houden.
Je hoort nu allerlei geluiden die overdag aan je voorbij gaan. Voetstappen in het gras, kraken van je jas en gerommel in je buik.
Het duurt niet lang of om ons heen zwermen de muggen. Hele kleine en hele grote.
Stilstaan blijkt moeilijker dan gedacht. Op de laaggelegen delen hangt nu nevel. We lopen langzaam verder en zien dat Hans van As achterblijft. Hij staat stil. Als we naar hemkijken steekt hij ter attentie zijn vinger in de lucht. Ik doe mijn best om door het gezoem van de muggen heen nog iets anders te horen, onmogelijk.
Ook Anne-Marie hoort wat Hans hoort, een nachtzwaluw fluistert ze. Ik sta naast haar, ogen dicht, opperste concentratie, maar ik hoor alleen maar
zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz.
Hans Fondse heeft een handig apparaat bij zich. Er zit een nachtzwaluw in, één die Engels spreekt. Er wordt door de Nederlandse nachtzwaluwen dan ook niet op gereageerd. Wel maakt het ding ons duidelijk waar je eigenlijk naar moet luisteren.
Niet naar: zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz
Maar naar: rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr
Hans van As klapt hard in zijn handen. Wat dáár achter steekt moet ik hem nog vragen. Als ik een nachtzwaluw was, zou ik een flink stuk verderop gaan zitten.
Als we bijna op onze tenen teruglopen (er zijn al enkelen van ons gevlucht voor de muggen) hoor ik in de verte een trekker starten. Tenminste, nee! Dat is dus een nachtzwaluw!
Vrij plotseling verdwijnen de muggen nu het donker wordt waardoor het rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr nu eindelijk goed boven het zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz uitkomt.
Een bosuil krijst, een harde schreeuw door de stille heide. Heel in de verte klinken nog ganzen.
Bij het terugfietsen kruist mijn weg het pad van een pad.
Een avond waarvan je zou willen dat je hem kon herhalen, liefst met een paar muggen minder.

2. Zondag 24 juli naar Østerild klitplantage en Tovsig Sø.

Op deze uitslaapdag togen Marjolein en ik (Andries) er onder gunstige weersomstandigheden op uit. Op weg naar een volgens Josette woest romantisch bosmeertje om libellen en juffers te verschalken en en passent de vegetatie in ogenschouw te nemen. Josette had niets teveel gezegd, het verlaten bosgebied was op deze warme dag (ca 28 graden) heerlijk koel en schaduwrijk en het meertje lag er prachtig bij met een heel mooie vegetatie langs de oevers van zwarte zegge, wateraardbei en grote hoeveelheden holpijp.
Marjolein had al snel de eerste pantserjuffer geslagen met het door zus Wanda ooit ingenieus vervaardigde, ruim bemeten vlindernet.
Marjolein determineerde en fotografeerde en ik hanteerde de gevangen vliesvleugelen en determineerde mee. Tussen de bekende door noteerde ik een tiental niet eerder geziene planten. Daarbij zag ik me genoodzaakt me te water te begeven (zonder vaartuig) om een fonteinkruid zo'n meter uit de oever te bemachtigen. Verlies van balpen en een doorweekt opschrijfboekje waren het gevolg.
Na twee uur genieten van de veelsoortige aqua-flora en –fauna (ook veel Beekloper- Velia caprai) verlieten we enthousiast en tevreden het gebied om per auto bij 30 graden huiswaarts te keren van onze mini-excursie.

3. Verslag plantenzoektocht omgeving Lild. (Anne-Marie)

Het Deense plantenvindplaatsen boek van Jacques nodigt al direct uit om er mee aan de slag te gaan. En de rustdag op zondag 24 juli is hier natuurlijk uitstekend geschikt voor. In de omgeving moeten waterlobelia, rozenkransje en priemvetmuur voorkomen. Soorten waar wij als plantenliefhebbers heel blij van worden. Als eerste gaan Jacques en ik op zoek naar de waterlobelia. Dit is nog niet de makkelijkste opdracht, want het gebied is uitermate venig en moerassig. We hebben binnen no time natte voeten. De meertjes bij Lild zijn landschappelijk fraai en begroeid met rijsbes. Ook lopen er koeien. Het lijkt erop dat we de waterlobelia niet gaan vinden. Pas op het laatst op de terugweg, wanneer we iets dichter langs het meertje lopen, zien we de helaas uitgebloeide ijle stengeltjes van deze plant. We besluiten te pauzeren met een ijsje en dan op zoek te gaan naar het rozenkransje en de priemvetmuur. Maar hoe we ook zoeken en blijven zoeken, we vinden deze soorten niet.

Foto's Anne-Marie Fondse

Gezelligheid

Naast het met elkaar kijken naar de natuur en het mooie en bijzondere dat daar in voorkomt, is gezelligheid tijdens een KNNV kampeervakantie ook een belangrijk onderdeel. Dit wordt al ervaren bij de koffie- en lunchpauzes tijdens de excursies, maar ook op de thuisbasis, de kampeerplek zijn er momenten die bijdragen aan een goede sfeer en gezelligheid.

Foto Anne-Marie Fondse

Choc

Een oude gewoonte, we kunnen wel spreken van een traditie, is de choc 's avonds om 8 uur. De excursies en waarnemingen van de afgelopen dag worden toegelicht en het excursieprogramma voor de volgende dag wordt besproken. En dit alles met warme chocolademelk en koek. Harry als admin zorgde hiervoor en bij toerbeurt werd de chocolademelk bereid. Helaas ontbrak het recept vanuit de KNNV en dus had ik (Anne-Marie) van de website van een gerenommeerd merk cacao een recept geplukt. Dit was als volgt: 8 gram cacaopoeder (1 eetlepel), 20 g suiker of 15 g suiker en een half zakje vanillesuiker, 2 dl melk, per persoon. Als eerste was ik aan de beurt om dit samen met Marjolein te maken. Die schrok zich een hoedje, zoveel suiker, zelfs de helft was nog te veel. Ze had gelijk, minder suiker kon best, maar de chocolade werd steeds minder zoet. Zelfs een keer zo, dat Josette nog een alternatief zoetmiddel leverde. Toen ik eens admin was, woog ik de suiker en de cacao af en mengde dit al van te voren. Nu begrijp ik , dat smaken verschillen en te zoet niet meer kan. Wel vraag ik me af: "Hoe ziet het KNNV-recept eruit?"

Pannenkoeken

Josette nam het initiatief om twee gezamenlijke maaltijden te organiseren. En ook min of meer passend in de traditie hoort daar het bakken van pannenkoeken bij, meestal als er kinderen bij zijn. Nu waren we alleen met volwassenen en sommigen in kleine tentjes. Zo werd er besloten dat er een beperkt aantal bakkers zou zijn en Josette zou zorgen, waar nodig, voor de ingrediënten. Bovendien werd de maaltijd aangekleed met soep vooraf en koffie na. En het was toch leuk! Mooi weer en een levendige sfeer. Piet, die al heel lang met

de kampeervakanties meegaat, had er thuis al op gerekend en de ingrediënten voor pannenkoeken met rozijnen meegenomen. Geroutineerd als hij is, had hij als eerste de pannenkoeken klaar en een lange wachtrij.

Foto Anne-Marie Fondse

Gezellige avond

Niet alleen voor de Pannenkoeken nam Josette het initiatief, ook de gezellige 'bonte' avond werd door haar gecoördineerd. Er werd weer voor een gezamenlijke maaltijd gekozen, waarbij gerechten werden bereid door de deelnemers, waarvoor Josette binnen het budget de boodschappen deed. Resultaat een buffetje, dat er leuk uitzag. Soep, div. salades, yoghurt met aardbeien; allemaal even lekker. Het bestuur werd bedankt met een leuk boekje over de bijzondere geologische samenstelling van het eiland Mors Josette had een vogelquiz, die de vogelaars verbijsterde. De stemming werd hilarisch. Marjolein verzorgde een muzikaal intermezzo. Wanda leerde ons een canon, zo moeilijk! En zo werd een fijne kampeervakantie met elkaar afgesloten.

Foto Els Zwanenburg

Waarnemingen vogels

Door de vele verschillende biotopen zoals water, heide, moeras, akkers, bos, zee en strand is het een aantrekkelijk gebied voor vogels. Op één van de laatste avonden bij de choc vroeg Hans van As, welke vogel nu het meest kenmerkend was voor deze vakantie. Het antwoord was unaniem: “De geelgors”.

Foto Wanda Koopmans

De vogellijst is opgesteld door Hans van As, **zie bijlage 1**.

Als toelichting meldde hij dat de kolommen B tot en met M de waarnemingen zijn van de excursies I tot en met XIV, waarbij opgemerkt dat van de excursies XII en XIII geen waarnemingen bekend zijn. (Opm. Anne-Marie. Op een lijst van overige waarnemingen stond bij excursie XII nog de Wespendief vermeld.) Tijdens excursies buiten het excursieprogramma om zijn de volgende soorten waargenomen:

Bosuil, drieteenstrandloper, gele kwikstaart, groenpootruiter, grote lijster, heggemus, kemphaan, nachtzwaluw, oeverzwaluw, paap, regenwulp, steenloper, zanglijster en zwarte roodstaart

Op de camping zijn nog waargenomen:

Appelvink, blauwe kiekendief, boomkruiper, goudvink en vuurgoudhaan.

Deze laatste waarnemingen zijn alleen op de camping en niet tijdens andere excursies waargenomen.

Waarnemingen planten

Wat voor de vogels geldt, geldt ook voor de planten, een veelvoud aan biotopen maakt een gevarieerde plantengroei mogelijk. Dank zij het al eerder genoemde boek over de botanische vindplaatsen, vonden Jacques en ik (Anne-Marie) op onze zoektocht buiten de excursies om nog Lobelia Dortmanna, Waterlobelia. Daarnaast zijn tijdens een andere excursie buiten het excursieprogramma om nog de volgende soorten genoteerd**:**

Acorus calamus – Kalmoes, Agrostis canina – Moerasstruisgras, Carex rostrata- Snavelzegge, Lysimachia thyrsiflora – Moeraswederik, Mentha Arvensis- Akkermunt, Potamogeton nutans – Drijvend Fonteinkruid, Potamogeton trichoides – Haarfonteinkruid, Stachys palustris- Moerasandoorn.

Plantenlijst & toelichting opgesteld door Andries van Renssen: **zie bijlage 2**.

Foto Hans Fondse

Foto Hans Fondse

Overige waarnemingen

Op enkele specialisaties na (vogels, planten en geologie) is er gedurende deze KNNV-vakantie breed gekeken naar alles wat de natuur te bieden heeft. Waar waarnemingen duidelijk waren, is dit genoteerd en hieronder weergegeven. Het geeft echter zeker geen representatief beeld van wat Noordwest Jutland op dit gebied te bieden heeft.

Anne-Marie Fondse

Amfibieën en reptielen

- Bruine kikker
- Gewone pad
- Hazelworm
- Heikikker
- Zandhagedis

Zoogdieren

- Bever (sporen)
- Bruinvis
- Damhert
- Dassenkeutels?
- Edelhert met 2 jongen
- Eekhoorn
- Haas
- Konijn
- Ree
- Spitsmuis (dood)

Verder werd er nog uit zee een bot gevonden van een vermoedelijk jong hert.

Foto Hans Fondse

Vlinders

- Bont zandoogje
- Citroenvlinder
- Dagpauwoog
- Distelvlinder
- Duinparelmoervlinder
- Gammauil
- Grote vos?
- Hageheld
- Icarusblauwtje
- Koevink
- Klein geaderd witje
- Kleine vos
- Kleine vuurvlinder
- Koolwitje
- Landkaartje
- Morgenrood
- Sint jacobsvlinder en rups

Foto Josette Koopmans

Insecten

- Aaskever
- Beekloper
- Bloedrode heidelibel
- Gouden tor
- Keizerlibel
- Korenbout?
- Lantaarntje
- Rode bosmier (hopen)
- Roodbruine boktor
- Schaatsenrijder
- Schrijvertje
- Smaragdlibel?
- Spinnendoder
- Tangpantserjuffer
- Watersnuffel

Foto Anne-Marie Fondse

Spinnen

- Web van hangmatspin

Foto Anne-Marie Fondse

Paddenstoelen

- Cantharel
- Gele wasplaat
- Paardenhaartaailing,
- Roestvlekkenzwam
- Roodbruine trechterzwam

Foto Hans Fondse

Vissen

- Makreel (als vangst op de pier bij Nørre Vorupør)

Diverse overige waarnemingen

- Alikruik
- Boormossel
- Fuikhoorn
- Grote zwaardschede
- Iers mos (rood wier)
- Kokerworm
- Muiltje
- Oorkwal
- Roggenei

- Wulkeneieren
- Zee- appel
- Zee egel

Foto Anne-Marie Fondse

Tot slot

Met veel plezier heb ik het verslag van deze kampeervakantie in Noord-Jutland samengesteld. Een belangrijke bijdrage is geleverd door: Hans van Asch, vogellijst; Andries Renssen plantenlijst; Hans Fondse geologie; Jennie Schouten, uitwerken van de sfeerverslagen. Verder bedank ik iedereen, die door het sturen van foto's, het schrijven van verslagen en het invullen van de lijsten er aan bijgedragen heeft, dat dit verslag geschreven kon worden.

Anne-Marie Fondse

Foto Anne-Marie Fondse

Bronvermelding en Literatuur

Denemarken, reisgids gouden serie, ANWB, 2002

Denemarken Actief, reisgids, ANWB, 2010

Jütland, Regenbogen Reiseführer Edition Elch, 1998

Botaniske Lokaliteter i Nordvestjyland, BFN's Forlag

Bijlage 1 Lijst waarnemingen vogels **(Zie voor toelichting op pagina 40)**

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
knobbelzwaan	x			x		x			x			
grauwe gans	x	x		x	x				x			
brandgans												
grote Canadese gans												
Nijlgans												
bergeend									x			
wilde eend	x			x		x			x			x
krakeend	x			x								x
slobeend												
smient												
wintertaling												
tafeleend	x								x			
krooneend												
kuifeend									x			
eidereend							x					
zwarte zee-eend	x		x									
grote zee-eend												
brilduiker						x	x					x
nonnetje												
grote zaagbek												
middelste zaagbek						x		x				
patrijs												
kwartel				x								
roodkeelduiker						x						
fuut	x								x			
dodaars												
geoorde fuut	x											
jan van gent	x		x									
aalscholver	x	x	x	x	x	x		x	x	x		x
roerdomp												
kleine zilverreiger												
grote zilverreiger												
blauwe reiger	x			x	x	x		x	x	x		x
purperreiger												
ooievaar												
lepelaar									x			
rode wouw												
zwarte wouw												
bruine kiekendief	x					x			x	x		x
blauwe kiekendief												
grauwe kiekendief												
buizerd	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x
ruigpootbuizerd												

wespendief									x	x		x
sperwer						x						
havik	x						x				x	x
torenvalk		x			x	x	x			x		
slechtvalk												
smelleken	x											
waterral				x					x			x
meerkoet		x							x			
kraanvogel		x			x							x
scholekster					x	x			x			
kluut												
kleine plevier												
bontbekplevier						x	x			x		x
strandplevier												
zilverplevier												
goudplevier				x					x			x
kievit	x			x		x			x	x		x
bonte strandloper		x	x		x	x				x		
drieteenstrandloper												
steenloper												
krombekstrandloper												
bosruiter									x			
witgat												x
oeverloper				x					x			
tureluur									x			
zwarte ruiter												
groenpootruiter												
grutto									x			
wulp					x				x			
regenwulp												
watersnip												
kemphaan												
kokmeeuw	x				x	x	x		x	x		
stormmeeuw									x			
zilvermeeuw	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
grote mantelmeeuw							x		x	x		x
kleine mantelmeeuw			x		x	x	x	x				
drieteenmeeuw	x		x				x					x
dwergstern												
grote stern			x			x	x	x				
visdief	x	x		x	x	x	x	x		x		x
zwarte stern	x					x						
witvleugelstern												
rotsduif												
holenduif				x		x			x			
houtduif	x					x	x	x	x	x	x	x

Turkse tortel	x											x
tortel												
koekoek	x											
bosuil												
kerkuil												
steenuil												
ransuil												
velduil												
nachtzwaluw												
gierzwaluw	x							x				
hop												
ijsvogel												
zwarte specht												
groene specht												
grote bonte specht	x	x		x			x			x		
kleine bonte specht												
heggemus						x						
veldleeuwerik	x	x	x			x			x	x		x
boomleeuwerik												
oeverzwaluw												
boerenzwaluw	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
huiszwaluw	x		x	x		x		x	x			x
graspieper	x	x			x		x		x	x		x
boompieper	x	x		x	x	x	x					x
witte kwikstaart	x		x	x	x	x	x		x	x		x
gele kwikstaart									x			
waterspreeuw												
heggemus												
roodborst	x					x	x				x	x
blauwborst	x											
gekraagde roodstaart												
zwarte roodstaart												
tapuit		x				x				x		
paap				x						x		
roodborsttapuit	x				x							x
zanglijster				x								x
koperwiek												
grote lijster												
kramsvogel												
merel		x	x	x	x	x	x		x	x	x	x
tuinfluiter									x			
zwartkop	x		x	x		x	x			x		x
grasmus	x		x	x	x	x				x		
braamsluiper						x						
rietzanger	x					x			x			
sprinkhaanzanger				x								

snor												
cetti's zanger												
kleine karekiet	x			x		x			x			x
bosrietzanger												
spotvogel												
fitis				x		x	x		x	x	x	
fluiter												
tjiftjaf	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x
goudhaan	x	x			x		x	x		x		x
vuurgoudhaan												
winterkoning			x	x	x		x				x	x
grauwe vliegenvanger				x								x
bonte vliegenvanger												
koolmees						x						x
pimpelmees	x					x	x			x		
kuifmees		x			x		x				x	x
zwarte mees	x	x		x	x	x	x	x			x	x
glanskop						x	x					
staartmees												
baardman	x					x						
buidelmees	x					x						
boomklever												
grauwe klauwier			x			x		x				
ekster		x										
gaai		x								x		x
kauw												
roek												
bonte kraai	x					x			x	x		x
zwarte kraai												
raaf							x					x
huismus	x		x	x		x						
ringmus	x		x	x		x				x		
grauwe gors	x	x		x			x			x		x
rietgors	x			x								x
geelgors		x		x	x	x	x	x	x	x	x	x
groenling		x			x	x	x			x		x
vink		x			x	x	x				x	x
goudvink	x	x					x				x	
kneu	x		x			x				x		
barmsijs				x		x	x		x		x	x
sijs	x				x		x			x		
spreeuw	x		x	x		x			x			
kruisbek							x					
putter									x		x	x
boomkruiper												

Bijlage 2 Lijst waarnemingen planten

Toelichting bij de plantenlijst

Twee dingen vallen direct op als we naar de plantenlijst kijken van het kamp Frøstrup 2016. De soorten zijn alfabetisch gerangschikt op wetenschappelijke naam. En de notities van de afzonderlijke excursies ontbreken.

Anders dan bijvoorbeeld bij vogels en vlinders is het bij planten niet ongebruikelijk het beestje bij zijn wetenschappelijke naam te noemen. Hetgeen natuurlijk niemand hoeft te beletten om de mooie Nederlandse namen zoals Kale jonker, Spaanse ruiter of Aarddistel te gebruiken. Wel is het handig om in dezelfde oogopslag te zien welke andere distels in de lijst voorkomen, omdat ze iemand opgevallen zijn. (Kennelijk waren Akkerdistel en Speerdistel niet opvallend genoeg om te noteren.)

Wat de vondsten per excursie betreft, het terugzoeken van vondsten per excursie is in de praktijk een onoverzichtelijk gebeuren. Mede om die reden hebben we ervan afgezien de afzonderlijke excursies van onze voorgangers op soort te raadplegen, ook al omdat we ons wilden laten verrassen door wat we zelf zouden tegenkomen. Bovendien verschilden onze excursiedoelen deels met die van onze voorgangers, om van de routes nog maar te zwijgen. Het is een hachelijke zaak om resultaten te vergelijken want ieder heeft onwillekeurig toch voorkeuren en specialismen, en het toeval en de periode in het jaar spelen ook een rol. Zo hebben wij helaas geen Eenbes mogen noteren, en bijvoorbeeld wel weer de in Nederland niet meer bekende Paardenzuring. Zo blijven er altijd verrassingen en verschillen.

Ook dankzij de expertise èn het kritisch vermogen van Jacques Bogaarts, tevens gewaardeerd excursieregelaar, hebben we in gezamenlijkheid veel leuke vondsten gedaan en een interessante lijst kunnen samenstellen.

Andries van Renssen

KNNV-kamp Frøstrup (DK)	**17 juli t/m 30 juli**
Wetenschappelijke naam	**Nederlandse naam**
Abies nordmanniana	Kaukasische zilverspar
Achillea millefolium	Duizendblad
Achillea ptarmica	Wilde bertram
Agrimonia eupatoria	Gewone agrimonie
Agrostis stolonifera	Fioringras
Agrostis vinealis	Zandstruisgras
Aira praecox	Vroege haver
Alchemilla mollis	Fraaie vrouwenmantel
Alisma plantago-aquatica	Grote waterweegbree
Alliaria petiolata	Look-zonder-look
Allium oleraceum	Moeslook
Alnus glutinosa	Zwarte els

Alnus incana	Witte els
Alnus viridis	Groene els
Amelanchier laevis	Krentenboompje
Ammophila arenaria	Helm
Amsinckia micrantha	Kleinbloemige amsinckia
Anagallis arvensis	Guichelheil
Anchusa arvensis	Kromhals
Anchusa azurea	Blauwe ossentong
Anchusa officinalis	Gewone ossentong
Anemone nemorosa	Bosanemoon
Angelica sylvestris	Gewone engelwortel
Anthoxanthum odoratum	Gewoon reukgras
Anthriscus sylvestris	Fluitenkruid
Anthyllis vulneraria	Wondklaver
Apera spica-venti	Grote windhalm
Aquilegia vulgaris	Wilde akelei
Arabis hirsuta ssp hirsuta	Ruige scheefkelk
Arenaria serpyllifolia s.s.	Gewone zandmuur
Armeria maritima	Engels gras
Armoracia rusticana	Mierikswortel
Arrhenatherum elatius	Glanshaver
Artemisia verlotiorum	Herfstalsem
Artemisia vulgaris	Bijvoet
Aster tripolium	Zulte
Athyrium filix-femina	Wijfjesvaren
Atriplex littoralis	Strandmelde
Atriplex patula	Uitstaande melde
Atriplex prostrata	Spiesmelde
Barbarea vulgaris	Gewoon barbarakruid
Bellis perennis	Madeliefje
Berula erecta	Kleine watereppe
Betula pendula	Ruwe berk
Betula pubescens	Zachte berk
Bidens cernua	Knikkend tandzaad
Blechnum spicant	Dubbelloof
Bolboschoenus maritimus	Heen
Bromus hordeaceus	Zachte dravik s.l.
Cakile maritima	Zeeraket
Calamagrostis canescens	Hennegras
Calamagrostis epigejos	Duinriet
Callitriche stagnalis	Gevleugeld sterrenkroos
Calluna vulgaris	Struikhei
Campanula latifolia	Breed klokje
Campanula rapunculoides	Akkerklokje

Campanula rotundifolia	Grasklokje
Campanula trachedium	Ruig klokje
Cardamine pratensis	Pinksterbloem
Carduus crispus	Kruldistel
Carex acuta	Scherpe zegge
Carex acutiformis	Moeraszegge
Carex arenaria	Zandzegge
Carex disticha	Tweerijige zegge
Carex echinata	Sterzegge
Carex flacca	Zeegroene zegge
Carex hirta	Ruige zegge
Carex hostiana	Blonde zegge
Carex nigra	Zwarte zegge
Carex oederi ssp.oederi	Dwergzegge
Carex oederi ssp.oedocarpa	Geelgroene zegge
Carex ovalis	Hazenzegge
Carex panicea	Blauwe zegge
Carex pilulifera	Pilzegge
Carex vesicaria	Blaaszegge
Carlina vulgaris	Driedistel
Carpinus betulus	Haagbeuk
Centaurea cyanus	Korenbloem
Centaurea jacea	Knoopkruid
Centaurea scabiosa	Grote centaurie
Centaurium pulchellum	Fraai duizendguldenkruid
Cerastium fontanum ssp.vulgare	Gewone hoornbloem
Cerastium semidecandrum	Zandhoornbloem
Ceratophyllum demersum	Grof hoornblad
Ceratophyllum submersum	Fijn hoornblad
Chaerophyllum temulum	Dolle kervel
Chamerion angustifolium	Wilgenroosje
Circaea lutetiana	Groot heksenkruid
Cirsium acaule	Aarddistel
Cirsium dissectum	Spaanse ruiter
Cirsium palustre	Kale jonker
Clinopodium vulgare	Borstelkrans
Cochlearia danica	Deens lepelblad
Cochlearia officinalis ssp officinalis	Echt lepelblad
Cochlearia officinalis ssp anglica	Engels lepelblad

Colutea aborescens	Europese blazenstruik
Comarum palustre	Moerasaardbei
Convallaria majalis	Lelietje-van-dalen
Convolvulus *(Calystegia)* sepium	Haagwinde
Convolvulus arvensis	Akkerwinde
Corylus avellana	Hazelaar
Corynephorus canescens	Buntgras
Cotoneaster horizontalis	Vlakke dwergmispel
Cotoneaster intergerrimus	Wilde dwergmispel
Cotoneaster rehderi	Rimpelige cotoneaster
Crataegus monogyna	Eenstijlige meidoorn
Crepis capillaris	Klein streepzaad
Cynoglossum officinale	Veldhondstong
Cytisus scoparius	Brem
Dactylis glomerata	Kropaar
Dactylorhiza maculata	Gevlekte orchis s.l.
Danthonia decumbens	Tandjesgras
Daucus carota	Peen
Deschampsia cespitosa	Ruwe smele
Deschampsia flexuosa	Bochtige smele
Dianthus deltoides	Steenanjer
Diplotaxis muralis	Kleine zandkool
Drosera intermedia	Kleine zonnedauw
Drosera rotundifolia	Ronde zonnedauw
Dryopteris carthusiana	Smalle stekelvaren
Dryopteris dilatata	Brede stekelvaren
Dryopteris filix-mas	Mannetjesvaren
Echium vulgare	Slangenkruid
Eleocharis palustris	Gewone waterbies
Elytrigia juncea ssp boreoatlantica	Biestarwegras
Elytrigia repens	Kweek
Empetrum nigrum	Kraaihei
Epilobium ciliatum	Beklierde basterdwederik
Epilobium hirsutum	Harig wilgenroosje
Epilobium montanum	Bergbasterdwederik
Epilobium palustre	Moerasbasterdwederik
Equisetum arvense	Heermoes
Equisetum fluviatile	Holpijp
Equisetum hyemale	Schaafstro s.s.
Equisetum sylvaticum	Bospaardenstaart
Erica tetralix	Gewone dophei
Erigeron acer	Scherpe fijnstraal
Eriophorum angustifolium	Veenpluis

Erodium cicutarium ssp.cicutarium	Gewone reigersbek s.s.
Eryngium maritimum	Blauwe zeedistel
Euonymus europaeus	Wilde kardinaalsmuts
Eupatorium cannabinum	Koninginnekruid
Euphorbia helioscopia	Kroontjeskruid
Euphrasia stricta	Stijve ogentroost s.l.
Fagus sylvatica	Beuk
Fallopia convolvulus	Zwaluwtong
Festuca arundinacea	Rietzwenkgras
Festuca brevipila	Hard zwenkgras
Festuca filiformis	Fijn schapengras
Festuca pratensis	Beemdlangbloem
Festuca rubra s.s.	Rood zwenkgras s.s.
Filago vulgaris	Duits viltkruid
Filipendula ulmaria	Moerasspirea
Filipendula vulgaris	Knolspirea
Fragaria vesca	Bosaardbei
Fraxinus excelsior	Es
Fumaria officinalis	Gewone duivenkervel
Galeopsis bifida	Gespleten hennepnetel
Galeopsis tetrahit	Gewone hennepnetel
Galium aparine	Kleefkruid
Galium palustre	Moeraswalstro
Galium saxatile	Liggend walstro
Galium verum	Geel walstro
Genista anglica	Stekelbrem
Gentiana pneumonanthe	Klokjesgentiaan
Geranium molle	Zachte ooievaarsbek
Geranium pratense	Beemdooievaarsbek
Geranium pusillum	Kleine ooievaarsbek
Geranium robertianum	Robertskruid
Geranium sanguineum	Bloedooievaarsbek
Geum macrophyllum	Groot nagelkruid
Geum urbanum	Geel nagelkruid
Glaux maritima	Melkkruid
Gnaphalium uliginosum	Moerasdroogbloem
Gymnocarpium dryopteris	Gebogen driehoeksvaren
Helictotrichon pratense	Beemdhaver
Heracleum sphondylium	Gewone berenklauw
Hieracium peleterianum	Vals muizenoor
Hieracium pilosella	Muizenoor
Hieracium umbellatum	Schermhavikskruid
Hippophae rhamnoides	Duindoorn
Holcus lanatus	Gestreepte witbol

Honckenya peploides	Zeepostelein
Hydrocharis morsus-ranae	Kikkerbeet
Hydrocotyle vulgaris	Gewone waternavel
Hypericum maculatum ssp maculatum	Kantig hertshooi
Hypericum perforatum	Sint-Janskruid
Hypericum tetrapterum	Gevleugeld hertshooi
Hypericum x desetangsii	Frans hertshooi
Hypochaeris maculata	Gevlekt biggenkruid
Hypochaeris radicata	Gewoon biggenkruid
Iris pseudacorus	Gele lis
Jacobaea vulgaris	Jakobskruiskruid s.l.
Jasione montana	Zandblauwtje
Juncus acutiflorus	Veldrus
Juncus alpinoarticulatus	Rechte rus
Juncus articulatus	Zomprus
Juncus bufonius	Greppelrus
Juncus bulbosus	Knolrus s.l.
Juncus conglomeratus	Biezenknoppen
Juncus effusus	Pitrus
Juncus filiformis	Draadrus
Juncus gerardi	Zilte rus
Juncus squarrosus	Trekrus
Juncus tenuis	Tengere rus
Juniperus communis s.l.	Jeneverbes
Knautia arvensis	Beemdkroon
Lamium amplexicaule	Hoenderbeet
Lapsana communis	Akkerkool
Larix decidua	Europese lork
Lathyrus Japonicus	Zeelathyrus
Lathyrus linifolius	Knollathyrus
Lathyrus pratensis	Veldlathyrus
Lathyrus tuberosus	Aardaker
Lemna minor	Klein kroos
Leontodon autumnalis	Vertakte leeuwentand
Leontodon saxatilis	Kleine leeuwentand
Leucanthemum vulgare	Gewone margriet
Leucanthemun x superbum	"Grote margriet"
Leycesteria formosa	Fazantenbes
Leymus arenarius	Zandhaver
Ligusticum scoticum	"Strandlook'
Linaria vulgaris	Vlasbekje
Linum catharticum	Geelhartje
Lonicera periclymenum	Wilde kamperfoelie
Lonicera xylosteum	Rode kamperfoelie

Lotus corniculatus	Gewone rolklaver s.s.
Lotus pedunculatus	Moerasrolklaver
Luzula campestris	Gewone veldbies
Luzula multiflora	Veelbloemige veldbies s.l.
Luzula pilosa	Ruige veldbies
Lychnis flos-cuculi	Echte koekoeksbloem
Lycopus europaeus	Wolfspoot
Lysimachia puntctata	Puntwederik
Lysimachia vulgaris	Grote wederik
Maianthemum bifolium	Dalkruid
Malus domestica	Appel
Medicago falcata	Sikkelklaver
Medicago lupulina	Hopklaver
Melampyrum pratense	Hengel
Melica uniflora	Eenbloemig parelgras
Melilotus officinalis	Citroengele honingklaver
Mentha aquatica	Watermunt
Menyanthes trifoliata	Waterdrieblad
Moehringia trinervia	Drienerfmuur
Molinia caerulea	Pijpenstrootje
Mycelis muralis	Muursla
Myosotis arvensis	Akkervergeet-mij-nietje
Myosotis laxa	Zompvergeet-mij-nietje
Myosotis nemorosa	Weidevergeet-mij-nietje
Myosotis scorpioides	Moerasvergeet-mij-nietje
Myrica gale	Wilde gagel
Myriophyllum spicatum	Aarvederkruid
Myrrhis odorata	Roomse kervel
Nardus stricta	Borstelgras
Narthecium ossifragum	Beenbreek
Nuphar lutea	Gele plomp
Nymphaea alba	Witte waterlelie
Odontites vernus ssp. serotinus	Rode ogentroost
Ononis repens ssp repens	Kruipend stalkruid
Oxalis acetosella	Witte klaverzuring
Papaver dubium	Bleke klaproos
Papaver rhoeas	Grote klaproos
Pastinaca sativa	Pastinaak
Pedicularis palustris	Moeraskartelblad
Persicaria amphibia	Veenwortel
Persicaria maculosa	Perzikkruid

Petasites hybridus	Groot hoefblad
Phalaris arundinacea	Rietgras
Phleum pratense ssp.pratense	Timoteegras s.s.
Phleum pratense ssp.serotinum	Klein timoteegras
Phragmites australis	Riet
Picea abies	Fijnspar
Pimpinella saxifraga	Kleine bevernel
Pinguicula vulgaris	Vetblad
Pinus sylvestris	Grove den
Plantago coronopus	Hertshoornweegbree
Plantago major ssp.intermedia	Getande weegbree
Plantago maritima	Zeeweegbree
Plantago media	Ruige weegbree
Polygala vulgaris	Gewone vleugeltjesbloem
Polygonatum odoratum	Welriekende salomonszegel
Polypodium vulgare	Gewone eikvaren
Populus tremula	Ratelpopulier
Potamogeton alpinus	Rossig fonteinkruid
Potamogeton polygonifolius	Duizendknoopfonteinkruid
Potentilla anserina	Zilverschoon
Potentilla argentea	Viltganzerik
Potentilla erecta	Tormentil
Potentilla reptans	Vijfvingerkruid
Prunella vulgaris	Gewone brunel
Prunus domestica	Pruim
Prunus padus	Vogelkers
Prunus serotina	Amerikaanse vogelkers
Prunus spinosa	Sleedoorn
Pseudotsuga menziesii	Douglasspar
Pyrola minor	Klein wintergroen
Quercus petraea	Wintereik
Quercus robur	Zomereik
Quercus rubra	Amerikaanse eik
Ranunculus acris	Scherpe boterbloem
Ranunculus aquatilis	Fijne waterranonkel
Ranunculus circinatus	Stijve waterranonkel
Ranunculus flammula	Egelboterbloem
Ranunculus sceleratus	Blaartrekkende boterbloem
Rhamnus cathartica	Wegedoorn

Rhinanthus angustifolius	Grote ratelaar
Rhinanthus minor	Kleine ratelaar
Ribes rubrum	Aalbes
Ribes spicatum	Noordse aalbes
Ribes uva-crispa	Kruisbes
Rorippa palustris	Moeraskers
Rosa canina	Hondsroos
Rosa pimpinellifolia	Duinroosje
Rosa rugosa	Rimpelroos
Rubus armeniacus	Armeense braam
Rubus caesius	Dauwbraam
Rubus fruticosus s.l.	Gewone braam s.l.
Rubus gratus	Zoete haarbraam
Rubus idaeus	Framboos
Rubus laciniatus	Peterseliebraam
Rubus plicatus	Geplooide stokbraam
Rubus vestitus	Fraaie kambraam
Rumex aquaticus	Paardenzuring
Rumex acetosa	Veldzuring
Rumex acetosella	Schapenzuring
Rumex crispus	Krulzuring
Rumex hydrolapathum	Waterzuring
Rumex obtusifolius	Ridderzuring
Rumex sanguineus	Bloedzuring
Sagina nodosa	Sierlijke vetmuur
Sagobtuina procumbens	Liggende vetmuur
Salicornia europaea	Kortarige zeekraal
Salix aurita	Geoorde wilg
Salix caprea	Boswilg
Salix cinerea s.l.	Grauwe wilg s.l.
Salix repens	Kruipwilg
Salix viminalis	Katwilg
Salix X multinervis	
Sambucus nigra	Gewone vlier
Sambucus racemosa	Trosvlier
Schoenoplectus tabernaemontani	Ruwe bies
Scleranthus annuus ssp annuus	Eenjarige hardbloem
Scleranthus annuus ssp polycarpos	Kleine hardbloem
Scleranthus perennis	Overblijvende hardbloem
Scrophularia nodosa	Knopig helmkruid
Securigera varia	Bont kroonkruid
Sedum acre	Muurpeper

Senecio sylvaticus	Boskruiskruid
Senecio vernalis	Oostelijk kruiskruid
Senecio viscosus	Kleverig kruiskruid
Senecio vulgaris	Klein kruiskruid
Silene dioica	Dagkoekoeksbloem
Silene latifolia ssp alba	Avondkoekoeksbloem
Silene vulgaris	Blaassilene
Sium latifolium	Grote watereppe
Solanum dulcamara	Bitterzoet
Solidago virgaurea	Echte guldenroede
Sonchus arvensis var arvensis	Akkermelkdistel
Sorbus aria	Meelbes
Sorbus aucuparia	Wilde lijsterbes
Sorbus intermedia	Zweedse lijsterbes
Sparganium erectum	Grote egelskop
Spergula arvensis	Gewone spurrie
Spergularia media	Gerande schijnspurrie
Spergularia rubra	Rode schijnspurrie
Stachys sylvatica	Bosandoorn
Stellaria graminea	Grasmuur
Stellaria holostea	Grote muur
Stellaria media	Vogelmuur
Stellaria nemorum	Bosmuur
Stellaria palustris	Zeegroene muur
Stratiotes aloides	Krabbenscheer
Suaeda maritima	Klein schorrenkruid
Succisa pratensis	Blauwe knoop
Symphytum officinale	Gewone smeerwortel
Tanacetum vugare f. crispum	"Gekroesd boerenwormkruid"
Tephroseris palustris	Moerasandijvie
Thalictrum minus	Kleine ruit
Thlaspi arvense	Witte krodde
Thymus serpyllum	Kleine tijm
Tilia platyphyllos	Zomerlinde
Torilis japonica	Heggendoornzaad
Tragopogon pratensis s.l.	Gele morgenster s.l.
Trientalis europaea	Zevenster
Trifolium arvense	Hazenpootje
Trifolium campestre	Liggende klaver
Trifolium dubium	Kleine klaver
Trifolium hybridum	Basterdklaver
Trifolium medium	Bochtige klaver
Trifolium pratense	Rode klaver
Trifolium repens	Witte klaver

Triglochin palustris	Moeraszoutgras
Tripleurospermum maritimum	Reukeloze kamille
Tsuga heterophylla	Westerse hemlockspar
Tussilago farfara	Klein hoefblad
Typha latifolia	Grote lisdodde
Ulmus glabra	Ruwe iep
Vaccinium myrtillus	Blauwe bosbes
Vaccinium oxycoccus	Kleine veenbes
Vaccinium uliginosum	Rijsbes
Vaccinium vitis-idaea	Rode bosbes
Verbascum nigrum	Zwarte toorts
Veronica catenata	Rode waterereprijs
Veronica chamaedrys	Gewone ereprijs
Veronica officinalis	Mannetjesereprijs
Veronica persica	Grote ereprijs
Veronica serpyllifolia	Tijmereprijs
Veronica spicata	Aar-ereprijs
Viburnum opulus	Gelderse roos
Vicia cracca	Vogelwikke
Vicia hirsuta	Ringelwikke
Vicia sepium	Heggenwikke
Viola arvensis	Akkerviooltje
Viola canina	Hondsviooltje
Viola curtisii	Duinviooltje
Viola odorata	Maarts viooltje
Viola palustris	Moerasviooltje
Viola riviniana	Bleeksporig bosviooltje
Zostera angustifolia	"Smal zeegras"
Zostera marina	Groot zeegras
Totaal 419 soorten	